क्षया तद्देशमागता सखीभिर्दृष्टा । तां दृष्ट्वा रूपसम्पन्नां क्रीडन्तीं वरुणालये । तदाऽऽविशत्परो हर्षो वरुणं चोर्वशीक्षते । स तां पद्मपलाशाक्षीं पूर्णचन्द्रनिभाननाम् । वरुणोवरयामास मैथुनायाप्सरोवराम् । प्रत्युवाच ततः सा तु वरुणं प्राञ्जलिः स्थिता । मित्रेणाहं हृता साक्षात्पूर्वमेव सुरेश्वर!। वरुणस्तद्वचोहाक्यं कन्दर्पशरपीडितः । इदं तेजः सस्तृत्सृज्ये कुम्भेऽग्निन्द्रेकनिर्मिते । एवमुत्सृज्य सुश्रोणि! त्वयहं वरवर्णिनि!। कृतकामोभविष्यामि यदि नेच्छसि सङ्गमम् । तस्य तल्लोकनाथस्य वरुणस्य सुभाषितम् । उर्वशी परमप्रीता श्रुत्वा वाक्यमुवाच ह । काममेतद्भवत्वेवं हृदयं मे त्वयि स्थितम् । भावश्चाप्यधिकं तुभ्यन्देहो मित्रस्य तु प्रभो ! । उर्वश्या एवमुक्तस्तु रेतस्तन्महदद्भुतम् । ज्वलदग्निसमप्रख्यं तस्मिन् कुम्भे न्यवासृजत् । उर्वशी त्वगमत् तत्र मित्रोवै यत्र देवता । तान्तु मित्रः सुसंक्रुद्धउर्वशीमिदमब्रवीत् । मयाऽभिमन्त्रिता पूर्वं कस्मात्त्वमवसर्जिता । पतिमन्यं हृतवती किमर्थं दुष्टचारिणि ! । अनेन दुष्कृतेन त्वं मत्क्रोधकलुषीकृता । मनुष्यलोकमास्थाय कञ्चित्कालन्निवत्स्यसि" इति तस्य तस्यां शापसङ्गा

"यः स कुम्भो रघुश्रेष्ठ ! तेजःपूर्णोमहात्मनोः । तस्मिंस्तेजोमयौ विप्रौ सम्भूतावृषिसत्तमौ । पूर्वं समभवत्तत्र अगस्त्योभगवानृषिः । नाहं सुतस्तवेत्युक्त्वा मित्रं तस्मादपाक्रमत् । तद्धि तेजस्तु मित्रस्य उर्वश्याः पूर्वमाहितम् । तस्मिन् समभवत्कुम्भे तत्तेजोयत्र वारुणम् । कस्यचित्त्वथ कालस्य मित्रावरुणसंभवः । यस्मिंस्तेजसा युक्तो जज्ञे इक्ष्वाकुदैवतम्" ।

अत्रैवमाख्यायिका प्रथमसुर्वशीं मित्रो दृष्ट्वा तामाययन्वितवान् तयाच त्वन्निवासमागमिष्यामीत्युक्तस्तदा वरुणलोकस्य एव मित्रस्तद्दर्शनादुत्स्खलितं निजतेजः कुम्भे उत्सृज्य स्वन्निवास जगाम पश्चाद्वरुणोऽपि तां दृष्ट्वा स्खलितं तेजः कुम्भे व्यसृजत् ततोमित्रनिवासंगता मित्रेण शप्ता चेति । रामा० श्लोकस्यायमर्थः नाहं सुतस्तवेति यद्यपि मित्रेणापि कुम्भे रेत उत्सृष्टं तथापि तवैकस्य सुतो न भवामीत्युक्त्वाऽपाक्रामत् । एवमुक्तौ बीजभाङ् तद्धि तेजइति अगस्त्योत्पत्तिहेतुभूतं मित्रस्य तेजः पूर्वमुर्वशीनिमित्तवरुणवीर्यविसर्गात्पूर्वं माहितं यस्मिन् कुम्भे तस्मिन्नेव कुम्भे वारुणं तेजः समभवत् संगतमभवत् यत्र कुम्भे मित्रस्य तेज आसीत् अतस्तेजोन्तरसंगमादुत्पत्तिर्नैकस्य तव सुत इत्युक्तमगस्त्येन मित्रं प्रति ।

"अगस्त्यश्च वसिष्ठश्च मित्रावरुणयोर्ऋषी । रतः सुचिचतोः कुम्भे उर्वश्याः सन्निधौ तथा" भाग० ६।१८।५। २अप्सरोभेदेस्त्री "गोपाली सहजन्या च कुम्भयोनिः प्रजागरा" भा०व०४३अ० । ४द्रोणाचार्ये पु० तदुत्पत्तिकथा द्रोणशब्दे वक्ष्यते ५द्रोणपुष्पीवृक्षे पु०राजनि०

कुम्भरेतस् पु० अग्निभेदे । "हविषा यो द्वितीयेन सोमेन सह युज्यते । रथप्रभूरघाध्वा च कुम्भरेताः स उच्यते" भा० व० २१८अ० अग्निवंशवर्णने । कुम्भस्थितं रेतः कारणमस्य । २अगस्त्ये ३वसिष्ठे मुनौ तयोर्यथा तथात्वं तथा कुम्भयोनिशब्दे उक्तम्

कुम्भला स्त्री कुम्भं कुम्भाकारं लाति ला-क । (मुण्डिरी) कुण्डीरिकालतायाम् रत्नमा०

कुम्भवि(व)ल न० ६त० । कुम्भस्य गर्त्ते व्यन्तोदान्तोऽयम्

कुम्भवीज पु०कुम्भ इव वीजमस्य (रोठा) करञ्जभेदे राजनि०

कुम्भशाला स्त्री कुम्भपाकार्थं शाला । (पोयान) (कुमारशाला) कलसपाकार्थे गृहे हेमच०

कुम्भसन्धि पु० कुम्भयोर्हस्तिशीर्षस्थमांसपिण्डयोः सन्धिः । आरक्षाख्ये हस्तिकुम्भमध्यस्थाने त्रिका०

कुम्भसम्भव पु० संभवत्यस्मात् सम्+भू-अपादानेऽप् कुम्भः सम्भवोऽस्य । १अगस्त्ये २वसिष्ठे ३द्रोणाचार्ये च तत्रागस्त्यवसिष्ठयोस्ततउत्पत्तिकथा कुम्भयोनिशब्दे उक्ता

कुम्भसर्पिस् न० सुश्रुतोक्ते कलसे एकादशशतय सोपते घृतभेदे "पुराणं तिमिरश्वासपीनसज्वरकासनुत् । मूर्च्छाकुष्ठविषोन्मादयक्ष्मापस्मारनाशनम् । एकादशशतञ्चैव यत् सरानुधितं घृतम् । रक्षोघ्नं कुम्भसर्पिः स्यात् परतस्तु महाघृतम्" । [शब्दभा०

कुम्भा स्त्री कुत्सितं दृष्ट्वा उम्भा पूर्त्तिरस्याः शक० । वेश्यायां

कुम्भाण्ड पु० कुम्भइवाण्डोऽस्य । बाणासुरस्य मन्त्रिभेदे "इत्येवमुक्तः प्रहसन् कुम्भाण्डमिदमब्रवीत्" हरिव० १७५अ० "एतस्मिन्नन्तरे तत्र कुम्भाण्डाय महात्मने कुम्भाण्ड! मन्त्रिणां श्रेष्ठ । प्रीतोऽस्मि तव सुव्रत! । एतद्दृष्ट्वाऽभयं तस्मै कुम्भाण्डाय महात्मने । प्रियाहमकरोत् तत्र सोऽनिरुद्धस्य वीर्यवान्" हरिव० १८८अ० । स्वार्थे क । तत्रैव । सच कुम्भाण्डे न० गौरकुम्भाण्डयाम् स्त्री राजनि०

कुम्भाधिप पु० ६त० । शनिग्रहे तस्य तदधिपत्वात् कुम्भाशीगादयोऽप्यत्र पु०

कुम्भिका स्त्री कुम्भस्तदाकारोऽस्त्यस्याः ठन् । (पाना)जलो